

23. LAPTEVA, L. P. (1987) *Prepodavanie slavisticheskikh distsiplin v universitetakh. Podgotovka kadrov*. In.: D. F. Markov, V. A. Dyakov (eds.) *Slavyanovedenie v dorevolutsionnoj Rossii: izučenie istorii yuzhnykh i zapadnykh slavyan*. Moscow: Nauka, pp. 195-224.

24. MAZURKEVICH, A. R. (1958) I. G. Pryzhov: Iz istorii rusko-ukrainskikh literaturnykh svyazei. Kiev: Derzhavne vydavnytstvo khudozhnoi literatury.

25. MALATSAI, I. V. (2010) *Dialnist Kyivskogo Slovianskogo Komitety. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istoria*. 102, 37-40.

26. PAVLIUCHENKO, O. V. (1992) *Ukraina v rosiisko-yuhoslavskykh suspilnykh zvyazkakh (druga polovyna XIX – pochatok XX st.)*. Abstract of unpublished thesis (Doctor of Historical Sciences). Instytut istorii Ukrainy AN Ukrainy, Kyiv.

27. PYPIN, A. N. (1894) *Materialy dlya biografii A. A. Kotliarevskogo*. Saint Peterburg: Tipografia Imperatorskoj Akademii nauk.

28. RUD, M. O. (1997) *Slavistychna shkola Kyivskogo universytetu: O. O. Kotliarevskiy (1837 – 1881) Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istoria*. 37, 22-32.

29. *Slavyanskij ezhegodnik: kalendar (1884)*. Vol. 6. Kiev: tipografiya K. N. Milevskoho.

30. USENKO, P. G. (2008) *Kotliarevskiy Oleksandr Oleksandrovych*. In: V. A. Smolii, ed. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*. Vol. 5. Kyiv: Naukova dumka, p. 237-239.

Надійшла до редколегії 11.08.16

I. Malatsai, Ph.D. in History, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

ALEXANDER A. KOTLYAREVSKY AS A SLAVONIC SCHOLAR

The second half of the nineteenth century was the time of accelerated development of the Historical Studies. Right at this period appeared a pleiad of eminent Slavonic scholars. One of them was a famous Slavist, ethnographer, mythologist, folklore specialist and bibliographer – Alexander A. Kotlyarevsky (1837-1881), who had Ukrainian roots. In this paper, we look how were shaped the scholar's views while he was studying at the Moscow State University. We focus on his teaching activities in Moscow, Dorpat, and St. Volodymyr University of Kyiv. As he demonstrated while lecturing on various topics (the Slavonic history, language, folklore) his teaching skills were outstanding, and soon he gained the respect of the academia members. This recognition allowed Alexander Kotlyarevsky to head the Historical Society of Nestor the Chronicler in 1877-1881, which contributed to increasing of the community's weight among the best Ukrainian intelligentsia of the late Nineteenth century. A separate chapter of Alexander Kotlyarevsky life and public activity was dedicated to his work in the Kyiv Slavonic committee which was set up to support the Slavs in their opposition to the Ottoman rule. Scholar and social life of the researcher is an important source for studying the characteristics of the society of the Nineteenth century as well as his works are very important for studying the history of the Slavic people.

Key words: history, Slavic studies, ancient Slavs, research, science and educational activities, St. Volodymyr University of Kyiv, Historical Society of Nestor Letopistsa.

УДК 94(477)

Л. Могильний, д-р іст. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

АВТОНОМІСТСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ НАПРИКІНЦІ XVIII – НА ПОЧАТКУ XIX СТОЛІТТЯ

У статті аналізуються передумови та головні причини формування серед представників української козацької старшини і шляхти ідей автономістського руху на лівобережжі України наприкінці XVIII – в першій чверті XIX ст. Розглянуто тогочасні писемні джерела, які відстоювали автономний статус українських земель і критикували централізаторські заходи влади Російської імперії за часів правління Катерини II, Павла I та Олександра I. Досліджено дискусійні елементи праці С. Дідовича "Разговор Великороссии с Малороссиею..." і невстановленого автора "Історія Русів", які виникли в результаті наступу на автономні права Гетьманщини з боку адміністрації Російської імперії. Проаналізовано заходи гуртка автономістів, який діяв у Новгород-Сіверському і складався з представників українського дворянства. Розглянуто діяльність найвидатніших учасників новгород-сіверського гуртка автономістів та учасників "Тасмного малоросійського товариства" в національному русі. Проаналізовано процес згорання українського автономістського руху в першій чверті XIX ст. та встановлено напрями його впливу на розвиток українського національного відродження першої половини XIX ст. Розглянуто роль і значення представників українського шляхетства у відстоюванні невід'ємного права на самовизначення форми державності українського народу.

Ключові слова: Гетьманщина, автономісти, Степан Дідович, Василь Капніст, Яків Лукашевич, "Історія Русів", "Тасмне малоросійське товариство".

Друга половина XVIII ст. – особливий етап історії України, коли було завершено імперську політику щодо розпавлення України державності у формі автономії, розпочато рішучий наступ на політичні та культурні досягнення попередніх століть. У 1765 р. ліквідовано козацький устрій на Слобідській Україні, у 1764 р. скасовано гетьманську посаду лівобережної Гетьманщини ("Війська Запорозького"), у 1775 р. розігнано Запорозьку Січ, у 1786 р. завершено адміністративну уніфікацію українських земель під тогочасні стандарти Російської імперії.

Політика царизму XIX ст. полягала в тому, що, на відміну від XVIII ст., стали вважати за росіян усіх, хто працював в імперських установах, розмовляв російською мовою, друкував твори в російських виданнях. Здійснилося побажання Катерини II, щоб сама назва Гетьманщини зникла. У XVIII – XIX ст. почали витісняти з будь-яких видань саму назву України, яку офіційно замінили спочатку на "Малоросію", а згодом на "Південно-західний край" та "Південноросійські губернії".

Проте в Україні залишилося те, чого не можна було знищити: люди, які пам'ятали козацьку державність, готові були відстоювати права та вольності свого наро-

ду і своєї країни. І розмови на цю тематику дратували представників російської влади. Якраз тоді, коли процес ліквідації державності завершувався, в Україні з ностальгією згадували про минулі часи. Однією з причин такої активізації прихильників української державності стали заходи Катерини II щодо зрівнювання у правах української шляхти з російським дворянством. Ці привілеї не завжди відповідали інтересам української старшини, навпаки, окремим її представникам загрожували злиттям з масою "простого" козацтва і навіть покріпаченням. Частина козацької старшини розпочала пошуки різноманітних літописів, хронік, договорів, актів і документів, що доводили їхнє право на шляхетське походження і на дворянство. Незважаючи на прагматичну мету, ця праця принесла велику користь Україні, викликала інтерес до минулого, пробудила серед багатьох українців почуття національної гідності та гордості за свій народ і його історичне минуле.

Дослідження передумов, причин і розвитку автономістського руху постає надзвичайно актуальним з погляду повноцінного розкриття суспільного і національного життя лівобережжя України наприкінці XVIII – в

першій чверті XIX ст. Завданням статті є висвітлення найвідоміших творів того часу, які вплинули на формування і становлення основних вимог учасників автономістського руху, – С. Дівовича творця "Разговора Великороссиї с Малороссиєю...", та невідомого автора "Історії Русів".

На теперішній час розкриття окремих проблем автономістського руху займалася невелика частина істориків. Серед них варто згадати Д. Дорошенка [2], З. Когута [3], Н. Полонську-Василенко [5], О. Оглоблїна [4], В. Смоля, В. Степаненка [6], С. Плохія [8] та ін. Переважно дослідники звертали увагу на біографії відомих учасників руху і лише опосередковано на літературу, що впливала на формування їх поглядів та виступала засобом пропаганди ідей автономістів в українському суспільстві.

Своєрідним протестом проти русифікації, яка посилювалася, стало пробудження інтересу до вивчення побуту та звичаїв українського народу у вигляді видання різноманітних етнографічних збірок. Першою працею такого типу стала збірка Г. Калиновського: "Опис весільних українських простонародних обрядів...", видана в Петербурзі 1777 р. У 1798 р. Я. Маркович видав у Петербурзі "Записки про Малоросію...", де містилися відомості про природу, населення та історію України. В той же час І. Котляревський публікує перші три частини "Енеїди", в якій, використавши фабулу Вергілієвої "Енеїди", подає мистецьку картину побуту козаків. З цього погляду поема І. Котляревського стала однією з перших спроб рефлексивно використати поетичну форму у популяризації і захисті українських звичаїв і традицій.

У другій половині XVIII ст. велике значення відіграли твори, які характеризували тогочасні взаємовідносини України і Росії. Зокрема, у 1762 р. С. Дівович написав "Разговор Великороссиї с Малороссиєю в честь, славу и захищення Малороссиї", в якому доводив, що Україна (яку він за московською традицією називав Малоросією) добровільно вступила в персональну унію з Росією (Великоросією): "Не тобі (великороси), правителю твоєму піддалися... Не думай, що ти сама була моїм володарем, а державець твій і мій спільний, повелитель". Твір С. Дівовича став своєрідним літературним протестом проти політики імперської централізації. Цілком зрозуміло, що в XVIII ст. цей твір не було надруковано. Вперше твір опублікував Н. Петров у 1882 р. в журналі "Киевская старина" [1].

С. Дівович написав свою працю у формі емоційного віршованого діалогу. На думку багатьох дослідників, головною ідеєю твору є відстоювання доцільності державності козацької держави і висловлення протесту проти централізаторської політики російського уряду щодо України. У своїй праці С. Дівович широко використав історичні джерела та змальовував історію України від найдавніших часів до середини XVIII ст. Особливу увагу він звернув на події національно-визвольної війни під керівництвом Б. Хмельницького 1648 – 1657 рр. Викладаючи історію боротьби козацтва з турецько-татарськими і польськими військами, автор намагався показати історичні заслуги козацької старшини, її право на привілейоване становище не лише у Війську Запорозькому, але і в Російській імперії.

У тексті "Розмова Великоросії з Малоросією" С. Дівович чітко висловлює ідею державності України, її окремої та самодостатньої політичної культури, цілком відмінної від Московської держави та її спадкоємиці – Російської імперії. Свій твір С. Дівович написав на основі історичних матеріалів, використаних автором "Краткого описания Малороссиї" (1734), літопису Г. Грабянки та інших історичних творів, популярних у той час.

Свою роботу над твором він завершив у Глухові 21 вересня 1762 р. [1].

Дослідники припускають, що С. Дівович написав свою працю під впливом останнього козацького гетьмана К. Розумовського, можливо, навіть і за його дорученням. У "Разговоре..." автор викладає героїчну історію козацтва, починаючи від черкаського прикордонного старости В. Лянцкоронського, який очолював в 1516 р. козацьке військо у війні з турками і татарами. Особливу увагу С. Дівович приділив Хмельниччині і багато написав про утиски й насильства "начальних людей". У творі події української історії він розглядав з позиції представників козацької еліти, в ньому переконливо доводив, що старшина має ті ж права і привілеї, що й російське дворянство. Дослідники не раз відзначали, що своєю тенденцією віршованого діалогу має певні аналогії з "Історією Русів", особливо в плані загальної національно-державної концепції. Очевидно, що "Разговор..." був добре відомий і автору "Історії Русів". Поема була написана в традиціях літератури, що культивувалася в Києво-Могилянській академії, про це свідчать силабічні вірші, літературна форма (розмова чи діалог) та своєрідна обробка сьомої елегії Овідія з книги "Tristium" ("Скорботні пісні") при описі смерті Б. Хмельницького [7, с. 323-324].

Протягом тривалого часу твір С. Дівовича залишався маловідомим і маловивченим дослідниками. До теперішнього часу немає ґрунтовних розвідок щодо походження, написання і значення "Разговора..." в українській суспільно-політичній думці та національному рухові. Тема ця надзвичайно актуальна і потребує подальших наукових досліджень.

Твір "Історія Русів" також мав велике значення у національному русі. Дата його написання та ім'я автора залишаються невідомими до тепер, незважаючи на те, що книга була одною з найпопулярніших в Україні протягом першої половини XIX ст. і її можна було побачити в домівках багатьох українців.

"Історія Русів" – особлива праця політико-пропагандистського значення, автор якого сховався за ім'ям Георгія Кониського, і понад сто сорок років дослідники не можуть впевнено назвати особу, яка ховалася під псевдонімом Г. Кониського. Твір написаний "езопівською" мовою. Використовуючи історичні події, автор описував картину уявної, на той час, України – вільної, незалежної, з почуттям національної гідності та високої моралі.

Автор "Історії Русів" – український патріот, переконаний конституціоналіст, демократ, опонент тогочасного деспотизму. Свої думки він приписував окремим дійсним або вигаданим історичним діячам. На ідеалах "Історії Русів" виховувалися сотні українців, і вплив її позначився на творчості М. Маркевича, Д. Бантиш-Каменського, М. Костомарова, М. Гоголя, П. Куліша, Т. Шевченка. О. Оглоблін зауважив про тісний ідейний зв'язок між "Історією Русів" і "Разговором..." С. Дівовича [4, с. 17-18].

Та обставина, що численні дослідники протягом понад ста років не можуть встановити авторства "Історії Русів", свідчить, що в першій половині XIX ст. погляди, висловлені її автором, не були винятковими, навпаки, вони були властиві широкому колу тогочасної інтелігенції. Людина, яка написала "Історію Русів", лише передала думки багатьох представників тогочасної української еліти та освіченого українства.

Іншою формою висловлення своїх поглядів стали спроба заснування і діяльності різноманітних об'єднань і груп української козацької старшини та інтелігенції лівобережної України. Зокрема, ідея відновлення автономного статусу українських земель будь-якою ціною чи способом призвела до створення таємних гуртків. Існу-

вання об'єднань українських "автономістів" дало поштовх до організації подорожі В. Капніста до Берліна, який у 1791 р. шукав підтримки в правителів Пруссії на випадок збройного повстання України проти Росії. В середовищі української шляхти до останнього не вмирала наївна надія на відновлення гетьманату, і не були перебільшенням думки М. Марковича, який писав К. Рилеєву в 1825 р., що "в душі кожного українця живе дух Полуботка" [5, с. 392], а також слова М. Костомарова до І. Аксакова про те, що "на дні душі кожного думаючого і недурного українця спить Виговський, Дорошенко і Мазепа і прокинуться, коли настане слушний час" [2, с. 314-315].

У суспільно-політичному житті України кінця XVIII – початку XIX ст. сформувалося декілька напрямів і течій. Серед них найважливішою вважається автономістська течія, що з'явилася відразу після ліквідації гетьманства.

Кінець XVIII ст. остаточно закріпив за Україною статус російської провінції. 1785 р. Катерина II вирішила окремим указом "ошчасливити" українських землевласників надавши їм права російського дворянства, що означало цілковиту втрату Гетьманщиною своєї й без того ілюзорної автономії та переходу її еліти під повну владу російських монархів.

Незважаючи на зрівняння у правах російського дворянства і української шляхти, в середовищі останньої продовжувала жевріти надія на відновлення скасованого в 1764 р. гетьманства та відновлення автономії в складі Російської імперії. Крім того, окремі українці вважали права українського шляхетства вищими за права російського дворянства через демократичне козацьке походження великої кількості лівобережної української шляхти. Відстоювання цих прав тоді вважалося найкращою підставою для закріплення свого особливого статусу через відновлення козацької державності.

Підтримуючи ідею повернення значення козацького війська, В. Капніст розробив проект про відновлення полкового устрою України та організацію добровільних козацьких полків. У 1788 р. цей документ потрапив до Катерини II і був схвалений як такий, що може, з одного боку, посилити військову міць держави, а з іншого, за словами канцлера О. Безбородька, міг створити вибухонебезпечну ситуацію в Україні, де пам'ятали про Хмельниччину і викликали "нового рода революцію", наслідком якої могли стати категоричні вимоги про відновлення гетьманства, підтвердження прав і свобод, які імперія протягом тривалого часу зводила нанівець [4, с. 88-89].

Автономістський рух в Україні набирив сили, його не могли зупинити ані даровані ранги чи титули, ані щедрі подарунки у вигляді земель із селянами, незважаючи на те, що переважна більшість шляхти, за словами історика О. Оглоблина, вийшла з народу, щоб потім його визискувати й закріпачувати. Існувала ще одна частина української шляхти, яка доклала великих зусиль, щоб з імперських рук вирвати український народ, надати йому належну освіту, культуру і, нарешті, домогтися для нього особливого державного статусу. Звичайно, прагнення автономістів ґрунтувалися переважно на доведенні власних прав, але вони вважали свою роботу корисною для усього українського народу. Завдяки цим людям в Україні поступово сформувалися поняття народності та нації, що, у свою чергу, сформувало підґрунтя ідеї державної незалежності. Автономісти діяли не поодиночі, на тепер відомо про існування на Новгород-Сіверщині кола патріотично налаштованої інтелігенції, яка жила і працювала наприкінці XVIII – початку XIX ст.

Місто Новгород-Сіверський 27 січня 1782 р. стало одним із центрів трьох намісництв – територіальних

утворень, які замінили собою скасовану Гетьманщину. До нього увійшли землі найвідоміших і найбагатших українських полків – Стародубського і частково Ніжинського та Чернігівського. На території намісництва опинилися дві колишні гетьманські столиці – Глухів і Батурин, з їхніми культурними цінностями, бюрократичним апаратом та державотворчими традиціями. Тут продовжувала жити й працювати велика кількість представників українського гетьманського уряду, які обіймали високі посади. Пов'язане між собою службовими, майновими і родинними справами, новоутворене українське дворянство являло собою справжню соціальну верству, що формувала суспільно-політичні погляди й була духовним лідером краю.

Переважна більшість українського шляхетства без спротиву прийняла російську владу і поступово почала докладати певних зусиль для демонстрації своєї вірності російському престолу. Проте значно менша частина освіченої української знаті свідомо опинилася в опозиції до помірковано налаштованих проурядових дворянських кіл і утворила патріотичний гурток автономістів, який існував протягом 1780–1790-х рр. На думку дослідників, швидше за все це було своєрідне коло однодумців, об'єднаних спільними ідеями і бажанням вивчати історію рідного краю, довести свої дворянські права і захистити Батьківщину від уніфікаційної імперської політики.

До гуртка належали особи як світські, так і духовні. Серед них – Мелхіседек Значко-Яворський, Григорій Долінський, Архип Худорба, Андрій Гудович, Григорій Полетика, Варлаам Шишацький, Тимофій Калинський, Андрій Пригара, Андрій Рачинський, Григорій Полетика, Опанас Лобисевич, Федір Туманський, Михайло Миклашевський та багато інших прихильників ідеї автономізму.

Українців єднали не тільки прихильність до минулого, а й критичне ставлення до сучасного. Вони прагнули зберегти місцеву правову систему, що ґрунтувалася на Литовських статутах, і намагалися відновити знищену царизмом козацьку армію. Проте царський уряд мобілізував козацькі полки тільки тоді, коли виникала воєнна загроза для Росії.

Посилення реакції після війни 1812–1814 рр. сприяло зростанню в Україні опозиційних настроїв. Провідну роль у цьому русі відігравали дворянські опозиціонери-декабристи. За їхнім прикладом в Україні виникли перші таємні політичні гуртки, які ставили собі за мету боротися за скасування кріпосного права й ліквідацію самодержавства.

Організаційними формами, у яких об'єднувалися опозиційні сили, стали так звані масонські ложі і таємні політичні товариства. Вони ґрунтували представників привілейованої верхівки суспільства, які сповідували ідеї всесвітньої рівності, братерства і свободи.

У 1819 р., перебуваючи в полтавській ложі "Любов до істини", представник автономістів В. Лукашевич почав працювати над створенням нової організації – Малоросійського таємного товариства. На відміну від масонських лож, воно мало діяти нелегально й передбачало боротьбу за створення незалежної Української держави. Основні програмові положення товариства містилися в підготовленому В. Лукашевичем "Катехізисі автономіста".

Членами цієї організації стали відомі в той час українські дворяни, однодумці В. Лукашевича, – С. Кочубей, В. Тарновський, П. Капніст та ін. Товариство підтримувало зв'язки з Польським патріотичним товариством та з Південним товариством декабрістів.

Феномен виникнення гуртка автономістів у Новгород-Сіверському в час, коли був ліквідований інститут гетьманства, коли була зруйнована Запорозька Січ, зазнала

поразки Коліївщина, свідчив про потужні антиімперські настрої в тогочасному українському суспільстві, а саме серед найбагатших і найтитолованіших представників українського шляхетства. Боротьба за незалежність і свої права набула якісно нових рис і перемістилася з військової площини у площину суспільно-політичну.

Діяльність гуртка новгород-сіверських автономістів – маловивчена сторінка української історії. Можна лише констатувати, що державотворча традиція в Україні, сама ідея незалежності не виникла "з нічого" і не зникла в небутті. Люди, які пам'ятали про своє коріння, вивчали історію рідного краю і всіляко намагалися прислужитися своєму народові. Зважаючи на це, необхідно продовжувати дослідження автономістського руху і його представників, чиї ідеї призвели до формування в Україні не тільки проектів відновлення автономії України, але пішли значно далі до думки про створення незалежної Української держави.

Список використаних джерел

1. Дивович С. Разговор Великороссии с Малороссией / С. Дивович // Киевская старина. – 1882. – Т. I. – С. 325-365; 1882, Т. III. – С. 138-146.
2. Дорошенко Д. Нарис історії України / Д. Дорошенко. – К.: Глобус, 1991. – Т. 2. – 349 с.
3. Когут З. Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини, 1760 – 1830 / З. Когут. – К.: Основа, 1996. – 317 с.

L. Mogylnyi, Dr. habil., Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

4. Оглоблин О. Люди старої України / О. Оглоблин. – Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1959. – 328 с.

5. Полонська-Василенко Н. Історія України: [у 2 т.] / Н. Полонська-Василенко. – 3-тє вид. – К.: Либідь, 1995. – Т. 2: Від середини XVII століття до 1923 р. – 608 с.

6. Смолий В. А., Степанков В. С. Українська державна ідея XVII – XVIII століття: проблеми формування, еволюції, реалізації / В. А. Смолий, В. С. Степаненко. – К.: Альтернативи, 1997. – 368 с.

7. Петров Н. Разговор Великороссии с Малороссией. Литературный памятник второй половины XVIII века / Н. Петров // Киевская старина. – 1882. – Т. I. – С. 313-325.

8. Плохий С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / С. Плохий. – К.: Laurus, 2013. – 440 с.

References

1. DIVOVYCH, S. (1882) Razgovor Velikorossii s Malorossiei. *Kievskaya starina*. I, pp. 325-365; III, pp. 138-146.
2. DOROSHENKO, D. (1991) *Narys istorii Ukrainy*. Vol. 2. Kyiv: Hlobus.
3. KOGUT, Z. (1996) *Rosiiskyi tsentralizm i ukraiinska avtonomiia: Likvidatsiia Hetmanshchyny, 1760 – 1830*. Kyiv: Osнова.
4. OGLOBLYN, O. (1959) *Lyudy staroi Ukrainy*. München: Dnirova hvyliia.
5. POLONSKA-VASYLENKO, N. (1995) *Istoriia Ukrainy*. Vol. 2: Vid sereidnyy XVIII stolittia do 1923 r. 3rd ed. Kyiv: Lybid.
6. SMOLII, V. A., STEPANENKO, V. S. (1997) *Ukraiinska derzhavna ideia XVII – XVIII stolittia: problemy formuvannia, evolyucii, realizacii*. Kyiv: Alternatyvy.
7. PETROV, N. (1882) Razgovor Velikorossii s Malorossiei. *Literaturny pamyatnik vtoroi poloviny XVIII veka. Kievskaya starina*. Vol. I, pp. 313-325.
8. PLOKHII, S. (2013) *Kozatskyi mif. Istoriia ta natsiietvorennia v epohu imperii*. Kyiv: Laurus.

Надійшла до редколегії 16.08.16

AUTONOMISTS MOVEMENT IN UKRAINE IN THE LATE XVIIITH – THE EARLY XIXTH CENTURY

This research looks at the premises and key reasons for the shaping of autonomist ideas among the Ukrainian Cossacks elite in the left-bank Ukraine in the late Eighteenth and the early Nineteenth centuries. We consider the written materials of that time, which defended the autonomous status of Ukrainian lands and criticized measures of the Russian Empire to concentrate its power during the reign of Catherine II, Paul I and Alexander I. We focus also on investigation of the controversial elements raised because of Russian Empire's oppression of the Hetmanschyna autonomous rights in the work by S. Divovych "Conversation between Velikorossia and Malorossia" and "History of the Rus" by an unknown author. We analyze the activities of the autonomists, who gathered in Novgorod-Siversky and included representatives of Ukrainian nobility. The contribution of the most prominent members of Novgorod-Siversky circle of autonomists and the participants of "Little Russian Secret Society" to the national movement is considered. In this paper, we analyze the process of coagulation of Ukrainian autonomists' movement in the early Nineteenth century and directions of its impact on the development of Ukrainian national revival in the first half of the Nineteenth century. We consider also the role and importance of Ukrainian nobility in defending the inalienable right to self-determination of the statehood in Ukraine.

Key words: Hetmanschyna, autonomists, Stepan Divovych, Vasyl Kapnist, Iakiv Lukashevych, "History of the Rus", "Little Russian Secret Society".

УДК 930.25: 004.738.5(477)

М. Палиєнко, д-р іст. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

АРХІВІСТ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано проблеми підготовки професійних архівістів в умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні та світі. Відзначено, що потужні зміни суспільно-політичного, культурного та інформаційно-комунікаційного середовища на межі ХХ і ХХІ ст. призвели до необхідності переосмислення та оновлення теоретичних засад і методологічного інструментарію архівної науки, практики професійної діяльності та концепції архівної освіти. Охарактеризовано два основні вектори підготовки архівістів та документознавців в університетах України: на базі історичних факультетів та на факультетах соціальних комунікацій.

Визначено основні тенденції модернізації архівної освіти у світі, а також проблеми адаптації навчальних програм до потреб інформаційного середовища. Підкреслено, що нова модель професійної освіти має бути побудована на міждисциплінарній основі та органічно поєднувати підготовку архівістів – зберігачів суспільної пам'яті, світової історико-культурної спадщини, та управління документацією, здатних забезпечити роботу з документами упродовж всього їх життєвого циклу, адаптуватися до вимог інформаційного середовища.

Підкреслено, що реформування архівної освіти в Україні можна здійснити тільки на основі розширеного діалогу та взаємодії архівознавців, професіоналів-практиків та викладачів університетів. В освітніх програмах з підготовки архівістів має бути встановлений баланс між викладанням історичних, правознавчих та інформаційних дисциплін; вони мають забезпечити ширшу інтеграцію практичних аспектів до навчального процесу. Водночас наголошено на важливості наукових досліджень, сприяння міжнародній мобільності студентів та викладачів з метою інтеграції українських архівістів у європейське та світове професійне співтовариство.

Ключові слова: архіви, архівісти, архівна наука, архівна освіта, модернізація, інформаційне суспільство.

Входження України до світового та інформаційного простору, інтенсивний розвиток громадянського суспільства та інформаційно-комунікаційних технологій актуалізує проблему модернізації архівної освіти в Украї-

ні, переосмислення концепції підготовки архівістів в умовах розвитку інформаційного суспільства. Тривале домінування "європейської" моделі архівної освіти, яка базувалась на поглибленому вивченні в університетсь-